

Vergaderjaar 2024–2025

32 813

Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

Nr. 1509

BRIEF VAN DE MINISTER VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 14 april 2025

Met deze brief informeert het kabinet de Kamer over de voortgang van de uitvoering van de gewijzigde motie van de leden Kröger en Thijssen inzake het verzoek aan de regering dat per 2028 alle openbare verlichting en alle verlichting van rijksgebouwen bestaat uit ledverlichting^{1, 2}. Voor de uitvoering van deze motie is de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening verantwoordelijk voor de benodigde werkzaamheden van Rijksvastgoedbeheer, de Minister van Infrastructuur en Waterstaat voor werkzaamheden op rijkswegen, de Staatssecretaris van Defensie voor defensievastgoed en de gemeenten, provincies en waterschappen voor werkzaamheden op de regionale en lokale wegen en openbare ruimte. Als Minister van Klimaat en Groene Groei ben ik verantwoordelijk voor de wetgeving van de energiebesparingsplicht, waarvan ledverlichting een van de maatregelen is. De urgentie om duurzamer en efficiënter met energie om te gaan blijft onverminderd groot. Energie die we niet gebruiken, hoeven we immers ook niet te produceren, te importeren, te transporteren en te betalen. Door minder energie te verbruiken, hebben we minder ruimte nodig voor opwek van energie. Ook voor onze strategische onafhankelijkheid en de aanpak van netcongestie levert energiebesparing een belangrijke bijdrage. Het kabinet stimuleert bedrijven en particulieren om over te stappen op energiezuinige technieken, zoals ledverlichting, die energie besparen en de CO₂-uitstoot verminderen. Het Rijk heeft hierin ook een voorbeeldrol en blijft daarom onverminderd werken aan een zo spoedig mogelijke overstap naar ledverlichting, met als streefdoel een nagenoeg volledige realisatie per 2028. In deze brief zijn projecten opgenomen waar ledverlichting het afgelopen half jaar is geïmplementeerd. De implementatie gaat gepaard met enkele uitdagingen op het gebied van techniek, financiën en circulariteit. Deze brief biedt een actuele stand van zaken en wordt de Kamer mede namens de Minister van Infrastructuur en

¹ Kamerstukken II 2023/24, 36 410 XIII, nr. 78

² Toezegging TZ202412-143

Waterstaat en de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening aangeboden.

Taakgroep

Om de implementatie van ledverlichting te versnellen, heeft het kabinet een taakgroep ingesteld met vertegenwoordigers van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Unie van Waterschappen (UvW), Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf en de Ministeries van Defensie, Infrastructuur en Waterstaat, Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en Klimaat en Groene Groei. De taakgroep zal in het tweede en derde kwartaal van dit jaar knelpunten in beeld brengen. Daarna wordt geïnventariseerd hoe deze knelpunten opgelost kunnen worden; waar mogelijk worden deze oplossingen direct ingezet. De taakgroep zal op basis van die bevindingen uiterlijk in het vierde kwartaal van 2025 een plan opstellen om uitvoering te geven aan de oplossingen. Zodoende wordt ingezet op maximale realisatie van ledverlichting uiterlijk per 2028 en kan de voortgang worden gemonitord.

Stand van zaken openbare ledverlichting en rijksgebouwen

Net als in de vorige brief «Stand van zaken motie Kröger en Thijssen inzake ledverlichting» van 3 september 2024³ wordt in deze brief onderscheid gemaakt tussen de voortgang bij openbare verlichting en de voortgang bij verlichting voor rijksgebouwen.

Openbare verlichting

Rijkswegen

Rijkswaterstaat (RWS) heeft het afgelopen half jaar verschillende projecten opgeleverd zoals de AS en de AI in Noord-Holland, waarvan de laatste tracés in oktober 2024 van ledlampen zijn voorzien. Ook is de verlichting in vier tunnelbuizen van de Drechtunnel vervangen door duurzame ledverlichting in februari/maart van dit jaar. Het streven is om in 2025 de verlichting op de AS8, NS7, NS9 en N61 in Zeeland te vervangen door ledlampen. De verwachting is dat in 2027 op alle rijkswegen in Zeeland 100% van de lichtmasten van led voorzien zal zijn. Voor alle rijkswegen is de verwachting dat eind 2025 50% van de lichtmasten voorzien zal zijn van ledverlichting. Het streven blijft dat in 2030 minimaal 70% van de rijkswegen ledverlichting heeft. Voor het vervangen van de verlichting wordt aangesloten bij de natuurlijke vervangingsmomenten, waarbij altijd ledverlichting wordt toegepast. Dit is vastgelegd in het basiskwaliteitsniveau van de RWS netwerken. Zoals in de vorige brief aangegeven, gebruikt RWS hiervoor de natuurlijke vervangingsmomenten om kapitaalvernietiging en daarmee aanzienlijke meerkosten te voorkomen en zodoende ook rekening te houden met de uitgangspunten van circulaire economie.

Gemeentewegen

Uit de eerste reactie op de eerdere uitvraag van de VNG, waarover de Kamer in september is geïnformeerd, blijkt dat gemeenten actief met ledverlichting aan de slag zijn. Door capaciteitsgebrek bij gemeenten is het lastig om een volledig beeld te krijgen, desalniettemin zijn er verschillende inspirerende voorbeelden gerealiseerd. In Enschede is slimme ledverlichting geïntroduceerd die automatisch dimt. Den Haag

³ Kamerstukken II 2023/24, 32 813, nr. 1410.

vervangt 28.000 lampen door slimme ledverlichting en Maastricht verlicht sportvelden met ledverlichting om energie te besparen.

Uitvoering op gemeentelijk niveau is qua verantwoordelijkheid een lokale taak waar de Rijksoverheid geen zeggenschap over heeft. Waar mogelijk zal met de instelling van bovengenoemde taakgroep wel worden bekeken hoe ook ledverlichting bij gemeenten en provincies kan worden gestimuleerd. Om gemeenten te ondersteunen bij de implementatie van ledverlichting is de VNG in samenwerking met de Bank Nederlandse Gemeenten gesprekken gestart met verschillende gemeenten over mogelijkheden voor gunstige financieringsconstructies en technische ondersteuning. De komende tijd wordt gekeken hoe vervolg aan deze gesprekken kan worden gegeven en welke andere stappen nodig zijn.

Rijksgebouwen

Rijksvastgoed

Zoals in september jl. met de Kamer is gecommuniceerd, wordt de verlichting in de meeste rijkskantoren op dit moment geregeld via ledverlichting. In 2024 zijn wederom diverse objecten van ledverlichting voorzien of is deze verlichting verder uitgebreid, wanneer er deels al ledverlichting was aangebracht. In het kantoor en de bedrijfshal van de Domeinen in Hoogeveen, onderdeel van de Belastingdienst, is TL-verlichting vervangen door ledverlichting. Hiermee wordt 75% energie bespaard op verlichting. Daarnaast is de verlichting in rijkskantoor De Resident in Den Haag, vervangen door ledverlichting. Deze vervanging was onderdeel van een bredere verduurzamingsoperatie die ook isolatie en slimme energiemanagementsystemen omvatte. In het historische Belastingkantoor in Arnhem, een rijksmonument, is oude verlichting vervangen door ledlampen die passen bij het monumentale karakter. Andere voorbeelden zijn de verduurzaming van de Justitiële Inrichting Zaanstad en het rijkskantoor op Rijnstraat 8.

Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) zet er vanuit de portefeuilleaanpak – een strategisch meerjarig plan voor verduurzaming via onder andere ledverlichting – op in om uiterlijk eind 2026 te voldoen aan de energiebesparingsplicht en energielabel-C-verplichting voor kantoren. Ook zullen ruim 400 objecten die geen onderdeel uitmaken van de portefeuilleaanpak naar verwachting eind 2026 voldoen aan de energiebesparingsplicht. In de jaaropdrachten die het RVB met klanten afsluit, wordt tot en met 2028 ledverlichting gebudgetteerd. Hiermee is het doel van het RVB om zo de volledige vervanging door ledverlichting in rijkskantoren uiterlijk per 2028 te realiseren.

Defensie

Het RVB heeft dit jaar de opdracht van het Ministerie van Defensie ontvangen voor energiebesparende maatregelen conform de energiebesparingsplicht en de energielabel-C-verplichting. Toepassing van ledverlichting maakt hier onderdeel van uit. Vanuit het programma Versnellen Verduurzaming Defensie wordt gewerkt aan het aanbrengen van ledverlichting door in lopende instandhoudings- en investeringsprojecten ledverlichting mee te nemen. Het afgelopen half jaar is bij Defensie hard gewerkt aan de verduurzaming door toepassing van ledverlichting. Bij de Korporaal van Oudheusden Kazerne (Hilversum, gebouw 73) en de Bernhardkazerne (Amersfoort, gebouw AG) zijn opdrachten verstrekt om plafondspots, wandarmaturen, ingebouwde plafondarmaturen met TL-buizen en noodverlichting te vervangen door duurzame ledverlichting. Ook zijn de TL-buizen vervangen door ledverlichting in de sportzalen van de Korporaal van Oudheusden Kazerne (Hilversum, Gebouw 6) en de Bernhardkazerne (Amersfoort, gebouw BS). Daar waar mogelijk wordt ook

ledverlichting aangebracht als onderdeel van verduurzamingsprogramma's voor vastgoed zoals het Strategisch Vastgoedplan 2022 en de Routekaart 2.0. De verwachting is dat per 2030 het merendeel van het defensievastgoed voorzien zal zijn van ledverlichting.

Kantoorverlichting in de nacht

Bij het commissiedebat energiebesparing van 18 december jl. (Kamerstuk 30 196, nr. 841) heb ik aangegeven terugkoppeling te geven over mijn gesprek met de Franse Minister inzake de Franse verplichting dat kantoorverlichting standaard in de nacht uit is. Aangezien de Franse Minister op het laatste moment verhinderd was is er op ambtelijk niveau contact geweest met Franse collega's. De Franse overheid is gevraagd om meer inzichten te delen over de effectiviteit en handhaafbaarheid van deze verplichting. De verwachting is dat de informatie voor de zomer wordt gedeeld. Het kabinet zal de Kamer hierover voor de zomer informeren.

Conclusie en vooruitblik

De overstap naar ledverlichting is van groot belang en daarom wordt hard gewerkt aan de implementatie. Met de huidige voortgang blijft 2028 een realistisch doel voor het rijksvastgoed, met uitzondering van de defensie-locaties. Via de taakgroep wordt voor eind 2025 in kaart gebracht welke mogelijkheden er zijn om de implementatie van ledverlichting te versnellen, welke knelpunten er nog zijn die dat belemmeren en hoe deze op te lossen, zodat per uiterlijk 2028 uitvoering is gegeven aan de motie. Het kabinet blijft onverminderd inzetten op samenwerking met alle betrokken partijen en het benutten van natuurlijke vervangingsmomenten om deze transitie efficiënt en duurzaam te voltooien.

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.Th.M. Hermans